

ATKLĀTA VĒSTULE

Eiropas prokuratūrai (EPPO)

Eiropas birojam krāpšanas apkarošanai (OLAF)

Eiropas Parlamenta Budžeta kontroles komiteja (BUDG)

Reģionālās politikas un pilsētpolitikas ģenerāldirektorāts (REGIO)

*Aicinājums uz aktīvāku rīcību,
izvērtējot iespēju izbeigt kriminālprocesus,
līdz ar to atjaunot sagrauto reputāciju iesaistītajām
amatpersonām un pašvaldībām*

Latvijas Pašvaldību savienība (LPS) ir biedrība, kas uz brīvprātības principiem apvieno Latvijas Republikas novadu un valstspilsētu pašvaldības. LPS galvenie mērķi ir pašvaldību politikas veidošana Latvijā, pašvaldību kopīgo problēmu risināšana, interešu aizstāvēšana.

Korupcija, Eiropas Savienības (ES) fondu negodprātīga izmantošana ir neatlaidīgi un konsekventi jāapkaro. Bieži šiem noziegumiem ir pārrobežu raksturs, tāpēc labi, ka ir izveidota EPPO, kas spēj veikt neatkarīgas izmeklēšanas dažādās valstīs. Taču vienlīdz svarīgi, lai šīs izmeklēšanas būtu objektīvas, profesionālas un balstītas uz skaidri saprotamiem principiem un normatīvo aktu prasībām, izprotot ne tikai to burtu, bet arī garu. Tāpat ļoti svarīgi, lai izmeklēšanā iesaistītajām iestādēm un personām būtu kopīga izpratne par uzņēmējdarbības veicināšanas nozīmību un specifiku, it īpaši ekonomiski mazāk attīstītos reģionos.

Diemžēl Latvijā vairākās EPPO uzsāktās izmeklēšanās pašvaldībās, mūsprāt, izkristalizējas tas, ka šī izpratne ir nepietiekama un normatīvo aktu nosacījumi tiek interpretēti ļoti šauri vai pat neloģiski. Ņemot vērā minēto, LPS 2024.gada 7.decembrī organizēja pašvaldību vadītāju tikšanos ar EPPO prokuru, aicinot iespējami paātrināt uzsāktu izmeklēšanu virzību nolūkā kļiedēt pastāvošās neskaidrības un nodrošināt sabiedrības informētību, jo izmeklēšanās tika iesaistītas pašvaldību augstākās amatpersonas, tādā veidā negatīvi ietekmējot un graujot amatpersonu reputāciju un uzticamību. Neskatoties uz LPS iniciētās tikšanās laikā pārrunāto, nekādas aktivitātes, lai nodrošinātu uzsāktu izmeklēšanu ātrāku virzību un galīgo nolēmumu pieņemšanu, no EPPO puses nav sekojušas.

Vēlamies vērst uzmanību uz izmeklēšanā esošo lietu būtību, proti, ka jau vairākus ES daudzgadu budžeta periodus pašvaldību attīstībai valsts ir izvēlējusies ražošanas veicināšanu, izveidojot industriālos parkus un industriālās teritorijas, kuru infrastruktūra ir piemērota ražošanai. LPS ieskatā atbalsts uzņēmējdarbībai reģionos ir būtisks ne tikai vietējai ekonomikai, bet arī valsts ilgtermiņa attīstībai un stabilitātei.

Uzņēmējdarbības veicināšana reģionos rada jaunas darba vietas, samazina bezdarbu un uzlabo vietējo iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Īpaši svarīgi, ka tas ir reģionos, kur bezdarba līmenis nereti ir augstāks nekā lielajās pilsētās. Bieži runā par depopulācijas samazināšanu, tāpēc viens no ES atzītiem ekonomikas stimuliem ir veicināt uzņēmējdarbību reģionos, jo tā ir vienīgā iespēja, kā piesaistīt un noturēt iedzīvotājus reģionos, rezultātā novēršot depopulāciju un saglabājot vietējo kultūru, tradīcijas.

LPS ieskatā nav atbalstāma EPPO darbības stratēģija un komunikācija, jo patreiz zaļā kursa virzītās direktīvas un stratēģijas pieprasa ekonomikas pārkārtošanu un to nepieciešams darīt nevilcinoties. Tas ir kritisks jautājums, ja domājam valstiski, lai vietējie uzņēmēji varētu turpināt strādāt eksporta tirgos, izpildītu taksonomijas prasības, spētu sevi pieteikt lielās vērtību ķēdēs. Esam pārliecināti, ka nepieciešams stimulēt inovācijas un jaunu tehnoloģiju attīstību. Vietējie uzņēmēji meklē radošus risinājumus, lai konkurētu tirgū, kur tieši jaunas industriālās teritorijas un parki ar zaļo komponenti ir būtisks atbalsts.

Tāpat no resursu efektīvas izmantošanas viedokļa ir labāk, ja infrastruktūra atbilst uzņēmēju ražošanas procesiem. Ja šī infrastruktūra būs nepiemērota un vajadzēs nozīmīgus ieguldījumus no uzņēmēju puses, tad interese par šādu objektu nebūs. Vērtējot šo procesu ir jāņem vērā, ka pašvaldībai ir tiesības iznomāt šīs teritorijas tikai uz 30 gadiem. Tas savukārt nozīmē, ka 30 gadu laikā uzņēmējam var arī neizdoties atgūt sākotnējās investīcijas. Līdz ar to ir pamatoti, ka lielu investīciju gadījumā industriālā teritorijām ir jābūt optimāli izveidotām.

Vēršam uzmanību uz izmeklēšanā esošo lietu būtību, proti, ka jau vairākus ES daudzgadu budžeta periodus pilsētu attīstībai valsts ir izvēlējusies ražošanas veicināšanu, izveidojot industriālos parkus, kuru infrastruktūra ir piemērota ražošanai. Šo infrastruktūru paredzēts iznomāt konkursa veidā. Jo labāka infrastruktūras atbilstība uzņēmēja ražošanas procesam, jo labāka uzņēmējdarbības attīstība. Ja šī infrastruktūra ir nepiemērota un uzņēmēji nepiesakās, tad projekta resursi izrādās izšķērdēti. Vadot procesu, pašvaldībai jābalansē starp ekonomisko izdevīgumu (konkursa uzvarētājam telpu plānojums un pieejamie tīkli ir ideāli piemēroti) un konkurences veicināšanu (lielāks pretendentu loks un lielāka piedāvājumu daudzveidība). Pašvaldības šajos apstākļos centās sasniegt lielāku ekonomiju, izpildot likumu prasības.

Uzņēmējdarbības veicināšanas projektos pašvaldības ir konsultējušās ar nozari pārstāvošiem uzņēmumiem – potenciāliem nomniekiem, lai gūtu priekšstatu par faktisko situāciju un tendencēm tirgū, kā arī to, kāda veida infrastruktūra patiešām ir nepieciešama un būs pieprasīta. Šādas konsultācijas ir ne vien likumsakarīgas un pieļaujamas no normatīvo aktu puses, bet izriet arī no labas pārvaldības un gādīga saimnieka principiem, ko nosaka Publiskās personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums. Jāņem vērā, ja pašvaldība uzbūvētu nevienam nevajadzīgu, nepiemērotu infrastruktūru, faktiski tiktu izšķērdēti gan pašvaldības, gan ES fondu līdzekļi.

No publiski pieejamās informācijas var secināt, ka EPPO šīs konsultācijas novērtē kā favorītismu un EPPO ieskatā pašvaldība faktiski būvējusi infrastruktūru konkrētam uzņēmējam, tādējādi tā it kā drīkstēja pretendēt uz ievērojami mazāku ES fondu atbalstu. Lai izteiktu šādus apgalvojumus, jāņem vērā, ka pašvaldības rīcība atbilda

Finanšu ministrijas (FM) un Centrālās finanšu un līgumu aģentūras (CFLA) vadlīnijām, un situācijā, ja pašvaldības rīcība ir saskaņota ar FM un CFLA vadlīnijām, šādi apgalvojumi nevar tikt izteikti, jo tas nozīmētu, ka pašvaldība ir rīkojusies atbilstoši spēkā esošajiem noteikumiem un regulējumiem. Pašvaldības mērķis ir nodrošināt uzņēmējdarbības attīstību un ekonomisko izaugsmi reģionos, ievērojot visas normatīvās prasības. LPS vērš uzmanību, ka neapmierinošā izmeklēšanas gaita un neprecīzas normatīvo aktu interpretācija grauj Latvijas tēlu, apgrūtinot mūsu spēju stiprināt ekonomiku un nodrošināt iedzīvotājiem labklājību. Tam var būt graujošas sekas ekonomikā. Nekas nav sliktāks par apvainojumiem, kuri nav pamatoti un atsaukti.

Jāatgādina, ka sākotnēji ES uzņēmējdarbības atbalsta programmās Latvijā bija obligāts nosacījums noslēgt nodomu protokolu ar uzņēmumu, kurš apņemas ieguldīt programmā prasītos līdzekļus un radīt jaunas darba vietas¹. CFLA pat pārbaudīja šo uzņēmumu bilances, proti, vai tie ir spējīgi veikt šādus ieguldījumus un tikai tad apstiprināja projektu. To, ka uz nomas līgumu var pretendēt arī citi uzņēmumi, garantēja godīga un atklāta nomas tiesību izsole. Šādu vispāratzītu praksi pašvaldības turpināja īstenot arī nākamajos programmu uzsaukumos, esot pilnīgi pārliecinātas, ka rīkojas tiesiski, likumīgi un nodrošinot iespējami labāko un efektīvāko veidu ES atbalstu izmantošanā.

Situācijās, kad rīcībai ir leģitīms mērķis efektīvākajā veidā veicināt rūpniecību un kad īstenotās darbības veicina šo mērķi, atbilstoši proporcionalitātes principam jāizvērtē atsevišķu normatīvo neatbilstību ietekme salīdzinājumā ar iegūto publisko labumu. Ja sabiedrības intereses dominē un nav konstatēta piesavināšanās, tad priekšlaicīgi nevajadzētu paust paziņojumus, kas, kaitējot pašvaldību reputācijai, apgrūtina turpmāko investīciju piesaisti.

Arī citu ES valstu pieredze rāda, ka tieši godīgas, atklātas nomas tiesību izsoles esamība ir tā, kas nosaka, vai objekts ir būvēts konkrētam nomniekam vai arī pieejams jebkuram pretendentam. Šī principa apšaubīšana rada vairākus būtiskus kaitējumus, kas ir objektīvi pārbaudāmi:

1) Tiek apšaubīta jau realizētu projektu leģitimitāte – apgalvojumi bez izmeklēšanas gala rezultāta tiek izteikti kā apgalvojums plašsaziņas līdzekļos, publiskajā telpā;

¹ Ar Ministru kabineta 2015. gada 4. februāra rīkojumu Nr. 62 "Par Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.–2020.gada plānošanas perioda darbības programmu "Izaugsme un nodarbinātība" atbalstītās darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 260. punkts paredzēja, ka KP fondu 2014.–2020.gada plānošanas periodā prioritāri plānots atbalstīt tos projektus:

- 1) kas noteikti kā pašvaldību prioritātes un būs iekļauti pašvaldību integrētajās attīstības programmās, balstoties uz vietējo uzņēmēju vajadzībām,
- 2) kuru ietvaros plānotās investīcijas papildinās citu pašvaldības integrēto attīstību veicinošo projektu ietvaros veiktos ieguldījumus,
- 3) kas paredz privātā sektora investīcijas, kas ir tieši vērstas uz ekonomiskās aktivitātes veicināšanu un liecina par privāto investoru gatavību veikt ieguldījumus (t.sk., nodrošinās komersantu izveidi vai darbības paplašināšanu, produktivitātes un eksporta apjoma pieaugumu, jaunu darba vietu radīšanu, vairākkārtēju atdevi veiktajām investīcijām).

Lai apliecinātu gatavību īstenot, cita starpā, augstākminētos uzstādījumus, nepieciešams komersanta noslēgts nodomu protokols ar vietējo pašvaldību, ņemoties konkrētas saistības (darba vietu radīšana, apgrozījuma palielināšana, eksportspējas paaugstināšana, darbības rādītāju uzlabošana, investīciju piesaiste utml.).

2) Bieži vien uzņēmēji, ar kuriem notikušas konsultācijas, nepiedalās izsolēs, tādējādi samazinot pretendentu loku un nomas maksu. Ir izsoles, kur nepiedalās neviens pretendents, jo uzņēmēji negrib riskēt, ka pret viņiem tiks ierosināts kriminālprocess, tādējādi graujot viņu reputāciju;

3) Pašvaldības atsakās no iecerēm būvēt ražošanas ēkas, jo bez konsultācijām ar uzņēmējiem un tirgus tendenču apzināšanas tās var izrādīties nevienam nevajadzīgas. Tā valsts, sevišķi reģioni, paliek bez jaunām, mūsdienīgām darba vietām un reģionu ekonomiskā atpazītība palielinās, kā arī netiek sasniegti ES kohēzijas politikas mērķi;

4) Ārvalstu kompānijas atsakās no ieceres investēt Latvijā un it īpaši reģionos, jo uzskata, ka vide ir korumpēta un nevēlas riskēt ar savu reputāciju;

5) Neatgriezeniski tiek sagrauta pašvaldību vadītāju un darbinieku reputācija;

6) Pašvaldību darbinieku vidū ir liels stress un zūd ticība taisnīgumam;

7) Sabiedrībā bez reāla un faktos balstīta pamata rodas maldīgs priekšstats, ka pašvaldībās lielos apjomos tiek izkrāpti ES fondu līdzekļi, lai politiķi gūtu personīgu labumu.

Visi iepriekš minētie apstākļi būtiski negatīvi ietekmē ārvalstu investoru jau tā negatīvo priekšstatu par Latviju kā investīcijām labvēlīgu vidi. Ārvalstu investoru padomes Latvijā (FICIL) pētījumā “Ārvalstu investīciju vides indekss 2023” ārvalstu investori investīciju klimatu Latvijā novērtējuši ar vēsturiski zemāko atzīmi (1,9 punkti no pieciem). Pētījuma ietvaros investori ir atzinuši, ka viņus sadzird, taču trūkstot reālas rīcības pēc uzsāktā dialoga.

Tas kavē Latvijas, jo sevišķi reģionu, attīstību, kohēziju, tostarp palielina plaisu starp Rīgas areālu un pārējo Latviju. Tāpat tas grauj Latvijas pašvaldību, valsts un ES institūciju tēlu, uzticību tām.

Tāpat iepriekš minētie apstākļi ietekmē ne tikai Latvijas kopējo tēlu pasaulē un potenciālo investoru acīs, bet arī iekšējā mērogā, radot iedzīvotāju satraukumu un neuzticību valsts un pašvaldību amatpersonām. Pēc Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) datiem (2023) valdībai uzticas vidēji 41% iedzīvotāju. Latvijā valdībai uzticas tikai ceturtdaļa iedzīvotāju. Norādītais savukārt rada jaunus drošības riskus.

Nemot vērā minēto un vēloties rast taisnīgu un tiesisku risinājumu iepriekš aprakstītajai problēmsituācijai, aicinām uz konstruktīvu dialogu un aicinām izvērtēt iespēju izbeigt kriminālprocesus, kas uzsākti saistībā ar pašvaldību veikto tirgus izpēti, konsultējoties ar nozari pārstāvošiem uzņēmumiem, un kuros nav pazīmes, kas liecinātu par to, ka kāds no pašvaldības vadības vai darbiniekiem ir guvis personīgu labumu, pieprasījis kukuli vai mākslīgi tikušas sadārdzinātas būvniecības izmaksas.

Vēršam uzmanību, ka personām, uzņēmumiem un pašvaldībām ir tiesības uz reputācijas aizsardzību, tāpēc aicinām kritiski izvērtēt uzsākto kriminālprocesu sekas un nepieļaut jaunas, nepareizas un tiesiski nepamatotas tiesu prakses un judikatūras veidošanu.

Tāpat aicinām ņemt vērā to, ka atbilstoši Ministru kabineta 2012. gada 6. novembra noteikumu Nr. 745 "Centrālās finanšu un līgumu aģentūras nolikums" 3.1. apakšpunktam CFLA funkcijās citastarp ietilpst ES fondu sadarbības iestādes funkcijas. Attiecīgi saskaņā ar minēto Ministru kabineta noteikumu 4.1., 4.3., 4.5. un 4.6. apakšpunktu, lai nodrošinātu funkciju izpildi, CFLA veic šādus uzdevumus: normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā īsteno un uzrauga iestādes kompetencē esošās programmas un projektus; izveido un ievieš iestādes kompetencē esošo programmu un projektu finanšu līdzekļu vadības, uzraudzības un kontroles sistēmu; izstrādā priekšlikumus par iestādes kompetencē esošo programmu un projektu ieviešanas un uzraudzības sistēmas uzlabošanu; veic informatīvus un konsultatīvus pasākumus, lai nodrošinātu iestādes kompetencē esošo programmu un projektu īstenošanu.

Ievērojot minētās CFLA funkcijas kopsakarā ar apstākli, ka pirms projektu akceptēšanas, ES fondu līdzekļu piešķiršanas un to ieviešanas, pašvaldības konsultējas ar CFLA, kas izvērtē attiecīgo projektu atbilstību un ar savu akceptu faktiski apliecina pašvaldību rīcību pareizību, uzskatām, ka ir nepamatoti vērsties pret pašvaldībām un to amatpersonām ar pieņēmumiem par kriminālsodāmu darbību veikšanu, ja kompetentā iestāde ES fondu projektu īstenošanā, uzraudzīšanā un administrēšanā faktiski ir apstiprinājusi projektu atbilstību normatīvo aktu prasībām.